

Savaşların Sonu: Ukrayna Ve Suriye'de Çıkış Stratejileri - Serhat Erkmen

Tarih boyunca savaşları, sınırlı askeri operasyonları veya üçüncü ülkelerde yaşanan istikrarsızlıkları sona erdirmek için yapılan tüm askeri müdahalelerin en önemli sorunlarından birisi bu süreçlerin sonlandırılması olmuştur.

Literatürdeki tartışmalarda, savaşların başlangıç aşamasında karar vericilerin dahil oldukları çatışmaları nasıl bitireceklerini düşünmedikleri, bu konuda

kendilerine yapılan telkinleri sıklıkla göz ardı ettikleri yer almaktadır. Fakat ne olursa olsun, askeri operasyonlar ilelebet devam eden süreçler değildir. Hepsinin bir ömrü vardır. Ancak, bir savaşın, operasyonun ya da müdahalenin sona ermesi savaş öncesi statükoya tamamen dönülmesini de mümkün kılmamaktadır.

Bu satırları okuduğunuzda bu konunun neden gündeme getirildiğini doğal olarak sorabilirsiniz. Büyük çatışmalar ve savaşlar dünyayı etkilemeye devam ederken onların sonlandırılmasının da konuşulması gerekir. 2022 yılında uluslararası ilişkileri en çok etkileyen ve belki de küresel sistem üzerinde uzun vadede etki yapabilecek bir savaş başladı: Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi. Savaşın birinci yılı dolarken bu savaşın varlık süresi kadar nasıl bitirilebileceği üzerine de kafa yorulmalı.

Bununla birlikte, savaşların, operasyonların ve müdahalelerin sona ermesini son dönemde gündeme getiren sadece Rusya-Ukrayna çatışması olmadı. Kısa süre önce yaşanan Irak ve Afganistan ile bir süre sonra yaşanabilecek Suriye örnekleri karşımızda duruyor. Hatırlarsanız 2011'de ABD'nin Irak'tan ve 2021'de Afganistan'dan çekilmesi bu ülkelerdeki iç dinamikleri kökten sarsmıştı. Irak kısa süre içinde IŞİD'in saldırıları altında parçalanma noktasına gelirken Afganistan'da doğrudan müdahaleyle devrilen Taliban yirmi yıl sonra iktidarı devralmıştı. Avrupa savaştan her geçen gün yorulurken, Rusya'nın beklemediği kadar uzun süren savaştan etkilendiği açıkken, Suriye'de iç savaşın sonuna gelindiği açıkça hissedilirken yeni savaşların başlamasının değil de çatışmaların nasıl bitirilebileceğinin konuşulması gayet makul bir konu olarak düşünülmeli.

Çatışmaların Sonlanması

Çatışmalar, savaşlar, müdahaleler en geniş tanımıyla tehdit veya fırsatlardan doğarlar. İsterseniz bu iki genel kavramın içine kaynak ihtiyacı, ideoloji, ekonomik kaygılar, kültür, korku, hayatta kalma güdüsü başta olmak üzere daha onlarca neden ekleyebilirsiniz. Bununla birlikte, çatışmaların sonlanmaları ortaya çıkış nedenleriyle paralel olmayabiliyor. Örneğin bir savaşın sonlanmasının nedeni, saldırgan tarafın hedefine ulaşip düşmanını tamamen yenmesi olabileceği gibi, savaşın uzun süreye yayılması yüzünden savaşı başlatan taraf için büyük bir yıpranmayla sonuçlanması da olabiliyor. Örneğin 1967 Arap İsrail Savaşı'nda, İsrail hedeflerine çok kısa sürede ulaştığı için savaş kısa sürmüştü. Napolyon Fransa'sının Rusya Çarlığına yönelik seferi ise ikinci duruma örnek verilebilir.

Özetle, çatışmalar şu nedenlerle bitiriliyor: Çatışmayı başlatan hedefine ulaşıyor; çatışan taraflardan en az birisi çatışmanın beklenen faydayı üretmediğini anlıyor; tarafların en az birisinde çatışmanın başındaki karar vericiler değişiyor; tarafların daha önce öngöremediği tehditler ortaya çıkabiliyor; başka bir alanda çatışan taraflar için yeni fırsatlar doğabiliyor; üçüncü ve daha güçlü bir aktör veya aktörler koalisyonu gelip çatışma sürecini kuvvet veya diğer araçları kullanarak sona erdiriyor.

Peki bir çatışmayı sonlandırma kararı alındıktan sonra karar nasıl uygulamaya konuluyor? İşte bu kısım biraz daha karmaşık. Temelde bu durumu açıklamak için kullanılan kavram "çıkış stratejisi" olarak anılır. İdeal olan bir askeri operasyonun başlamasından önce onun nasıl bitirilebileceğinin belirlenmesidir. Fakat, operasyon başlarken "çıkış stratejisi"nin de hazır olması son derece nadir bir durum. 20. yüzyıl boyunca defalarca savaşlara katılmış, iç savaşlara dahil olmuş, farklı konseptler çerçevesinde başka ülkelerin işlerine askeri güç kullanarak müdahale etmiş olan ABD'de dahi "çıkış stratejisi" baştan planlanmıyor. Anlaşılan savaş tecrübesi, savaşın nasıl bitirileceğine dair kısmın önceden planlanması gerektiği konusunda halâ pek öğretici olamamış. Bu nedenle, "çıkış

stratejisi”nin neler içermesi gerektiğine dair tartışmalar hala berraklaşmamış.

En genel tabirle, “askeri operasyon başarılı olursa sonrası artık siyasetçiler ve insani yardım kuruluşlarının işi” yaklaşımı geçerli. Bu nedenle “çıkış stratejisi” kavramının içinde yeni alt kavramlar türetilmiş. Bunlar arasında en çok öne çıkan çekilme, geçiş süreci, iktidarın devri, yeniden bütünleştirme, uluslararası toplumun rolü gibi kavramlar. Elbette bunlara benzer birçok alt kavramdan bahsedilebilir. Fakat nihayetinde bir çatışma başladığında yaşanan süreçler ve sonuçta çatışmanın bitirilmesini etkileyen en temel belirleyici faktör çekilmeden sonra geriye neyin kalacağı. İşte içinde bulunduğumuz süreçte çıkış stratejilerini tartışmamız gerektiği düşüncesi tam da buradan kaynaklanıyor.

Ukrayna ve Suriye Özelinde Çıkış Stratejileri

Ukrayna’daki savaş tarafların kolay zafer beklentilerinin çoktan askıya alındığı bir aşamaya geldi. Rusya’nın devasa askeri gücünün Ukrayna gibi orta büyüklükte sayılabilecek bir devlet karşısında bu kadar başarısız olması beklenmiyordu. Elbette, başarı ve başarısızlık tartışmalı kavramlardır. Ancak en azından savaşın başında Rusya’nın Ukrayna’daki macerasının birkaç hafta, hadi bilemediniz birkaç aydan fazla sürmeyeceği beklentisi hakimdi. Oysa bugünlerde savaşın başlamasının üzerinden neredeyse bir yıl geçti. Bu süre zarfında Rusya’nın Ukrayna’da koyduğu hedeflerden epey uzakta olduğunu anlamak için askeri bir deha olmaya gerek yok. Bununla birlikte, yarın bir nedenle Rusya savaşı durdurduğunu ilan etse ve Ukrayna ile destekçileri de bunu kabul etse bile ortada yeni bir gerçeklik var. Rusya Eylül 2022’de Ukrayna’nın Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgelerini ilhak ettiğini açıkladı. Sadece bu olgu bile Rusya-Ukrayna Savaşı sona erdirilse bile on yıllar boyunca devam edecek yeni bir derin krizin ortaya çıkacağını gösteriyor.

Suriye’de ise başka bir

mecraya doğru yol alınmaya başladı. Mart 2011’de başlayan ve Ekim 2011’de iç savaşa dönüşen olaylar ülkede büyük bir yıkım getirdi. Savaşa pek çok devlet doğrudan veya dolaylı olarak dahil oldu. Bugün Suriye topraklarında ABD, Türkiye, Rusya ve İran’ın doğrudan askeri varlığı bulunuyor. Rusya’nın Şam’daki hükümet üzerindeki etkisini bir yana koyarsanız, ülkenin içinde doğrudan kontrol ettiği bir bölge yok. Buna karşılık İran, Suriye’nin doğusunda Deir ez Zor ve Humus çöllerinde büyük bir alanı; ABD, PYD üzerinden Rakka, Cezire ve Deir ez Zor’un kuzeyini; Türkiye ise Suriye Milli Ordusu’yla birlikte Afrin, Azez, Cerablus, El Bab, Tel Abyad ve Ras El Ayn’ı kontrol ediyor. İç savaş devam ettiği sürece bu saha şartlarının küçük değişikliklerle devam edebileceği varsayılıyordu. Fakat her geçen gün iç savaşın sonuna yaklaşırken çatışmanın tarafları arasındaki diplomatik ilişkiler ve Suriye’nin geleceğinde nasıl iş birliği yapılabileceğine dair görüşmeler hızlanmaya başladı.

31 Ocak’ta, Rusya

Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov Rusya’nın gözetiminde Ankara ve Şam arasında başlayan görüşme trafiğine Tahran’ın da dahil olacağını [ilan etti](#).

Daha sürecin başında olduğumuza kimsenin şüphesi yok. Türkiye, Suriye, İran ve Rusya arasında Suriye’deki çatışmanın bitirilmesine ilişkin uzlaşma noktaları belirginleştikçe yepyeni bir alana doğru sürükleniyor olacağız. İşte bu noktada en çok tartışılmaya ihtiyaç duyulan kavram “çıkış stratejisi” olacak. Elbette ABD de bu sürecin dışında kalmaz. Dört ülkenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sinerji ABD’yi de Suriye’de bir karar vermeye itecektir. Önceki Irak ve Afganistan örnekleri, ABD’nin sınırlarından binlerce kilometre uzaklıkta yürüttüğü askeri operasyonları sonlandırma konusunda ne kadar çabuk ve kesin kararlar alabildiğini gösterdi. Yerel dinamikler doğrudan güvenliğine büyük ölçüde yansımada, ABD uzaktan örtülü operasyonlar aracılığıyla yürütebildiği faaliyetleri sahada büyük bir ağırlık bulundurarak devam ettirme iradesi göstermiyor. Bu bağlamda bakıldığında Henry Kissinger’in 1972 yılında Mustafa Barzani’ye verdiği cevabın ABD’nin “çıkış stratejisi”nin ana damarlarından birisini oluşturmaya devam ettiği söylenebilir: “[Örtülü faaliyet, misyonerlik işiyle karıştırılmamalıdır](#)”.

Bugün Suriye’de geniş bir alanı kontrol eden ve hala güvenlik güçlerini bulunduran her ülke, ABD gibi binlerce kilometre uzakta olmanın keyfiyetini sürmüyor. Örneğin Türkiye için mesele, “Şam ile anlaşım, istikrar sağlanacak, Suriye’de istikrar ve güvenlik kısa vadede sağlanmasa da olur, önemli olan uzun vadeli çıkarlardır” şeklinde açıklanacak kadar basit değil. Her şeyden önce Türkiye ve Suriye komşu ülkelerdir. Çatışma bölgesine sınırı olan her ülke gibi Türkiye de sınır güvenliğinin sağlanması, sınır ötesinde ortaya çıkan güvenlik ve terör tehditlerinin bertaraf edilmesi ve ekonomik/toplumsal/siyasal nedenlerle ortaya çıkabilecek kitlesel göçün engellenmesi gibi konulardan doğrudan etkilenir. Bu konuda son 50 yılda yaşanan olaylardan pek çok ders çıkarılabilir. Örneğin, 1982’den sonra İsrail ve Suriye’nin Lübnan’daki iç savaşa müdahaleleri, sonuçta her iki ülke için de güvenlik sorunları üretmişti. Benzer bir biçimde, SSCB ve Pakistan’ın 1980’li yıllarda Afganistan’da yaşanan olaylara dahil olmaları sonrasında her iki ülkede farklı güvenlik ve toplumsal sorunlar yaşandı. Benzeri durumlara Afrika ve Güney Asya’dan da örnekler bulunması mümkün.

Özetle 2020-2022 arasında

daha çok savaşlar, müdahaleler ve askeri operasyonlarla gündeme gelen Ukrayna ve Suriye gibi çatışma örneklerinin her biri kendi özgün koşulları nedeniyle 2023’te başka bir aşamaya ulaşabilir. Çatışmaların sona ermesi ve istikrarın sağlanması elbette hepimizin önceliğidir. Birçok dilde yansımaları benzer şekillerde bulan bir söz vardır: “En kötü barış, en iyi savaştan iyidir.” Savaşın insan hayatı üzerindeki yıkıcılığı üzerine söylenmiş bu sözün haklılık payını kimse inkâr edemez. Ancak yakın tarih çıkış stratejisi olmayan bir askeri operasyonun uzun vadede faydadan çok zarar üretebileceği örnekleri sayısızdır.

Bu nedenle 2023, Ukrayna ve Suriye’de tarafların çıkış stratejilerini tartışmaya başlamalarının yılı olabilir.

Doç. Dr. Serhat Erkmen, 1975'te İstanbul'da doğmuştur. 1998 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek Lisans ve Doktorası'nı aynı üniversitede tamamlayan Erkmen 2009'da Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde göreve başlayan Serhat Erkmen 2018 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Serhat Erkmen aynı zamanda ASAM, ORSAM ve 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü gibi Stratejik Araştırma Merkezleri'nde çeşitli görevlerde bulunmuş ve bu çerçevede Irak ve Suriye'de çok sayıda saha çalışması yürütmüştür. Çoğu, Irak, Suriye ve terörizm konuları üzerine birçok araştırma, rapor ve akademik çalışması yayımlanmıştır.

Bu Yazıya Atıf İçin: Serhat Erkmen , "Savaşların Sonu: Ukrayna Ve Suriye'de Çıkış Stratejileri ", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın , 7 Mart 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/03/07/se-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UIK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.